

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1879

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISBN: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1110

Kitap Adı : İbn Teymiyye'de Fırak Yazıcılığı

Book Title : Heresiography in Ibn Taymiyya

ISBN : 978-625-8724-66-0

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724660

Yazar | Author: İsmail Akkoyunlu | orcid.org/0000-0002-2256-5120

Kurum | Institution: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

ROR ID: ror.org/025y36b60

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1. Baskı

Sayfa Sayısı | Pages: 272 (xiv + 258)

Yayın Tarihi | Publication Date: Mart | March 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRHT - İslam Teolojisi | Islamic theology

BISAC: REL037010 - İslam / Tarih | Religion / Islam / History

THEMA: QRPB - İslam: kolları ve grupları | Islam: branches and groups

LC Classification: BP190 - İslam – Mezhepler ve kelâm ekolleri | Islam – Sects and theological schools

DEWEY: 297.8 - İslam mezhepleri ve hareketleri | Islamic sects and movements

WoS Category: Din | Religion

WoS Citation Topics Meso: Din ve Teoloji | Religion & Theology

WoS Citation Topics Micro: İslam Araştırmaları | Islamic Studies

Scopus Subject Areas: 1212 - Din Araştırmaları | Religious Studies

Atıf Bilgisi | Cite as: Akkoyunlu, İsmail. *İbn Teymiyye'de Fırak Yazıcılığı*. FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050
Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60
www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

İbn Teymiyye’de Fırak Yazıcılığı

İsmail AKKOYUNLU

Ankara 2026

Yazar Hakkında | About the Author

İsmail AKKOYUNLU

1983 yılında Erzincanlı bir ailenin üçüncü çocuğu olarak Şiran'da dünyaya geldi. İlk, orta ve lise eğitimini Erzincan'da tamamladı. Erzincan Anadolu İmam-Hatip Lisesi'nin ardından Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi (2007). 4 yıl süren öğretmenlik deneyiminin ardından 2011 yılında Araştırma Görevlisi olarak intisap ettiği Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde yüksek lisans (2011) ve doktora (2017) eğitimini tamamladı. 2019 yılında Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Dr. Öğretim Üyesi kadrosuna atandı. Halen aynı fakültedeki görevine devam eden yazarın İbn Teymiyye, Selefilik, Mezhepler Tarihi Usûlü ve reddiye literatürü ile ilgili çalışmaları bulunmaktadır.

He was born in Şiran in 1983 as the third child of a family from Erzincan. He completed his primary, secondary, and high school education in Erzincan. After graduating from Erzincan Anatolian Imam-Hatip High School, he completed his studies at Atatürk University Faculty of Theology (2007). After four years of teaching experience, he joined Ankara University Faculty of Theology as a Research Assistant in 2011, completed his master's degree (2011) and doctoral studies (2017) there. In 2019, he was appointed as an Assistant Professor at the Faculty of Theology, Social Sciences University of Ankara. The author, who continues to work at the same faculty, has published studies on Ibn Taymiyya, Salafism, The Methodology of The History of Islamic Sects and refutation literature.

Kitap Hakkında

İbn Teymiyye'de Fırak Yazıcılığı

Ehl-i Hadis-Hanbelî geleneğin önemli isimlerinden biri olan İbn Teymiyye (ö. 728/1328), cedelci kişiliği, çok yönlü ilmî kimliği ve geniş müktesebâtının bir neticesi olarak gerek tarihte gerekse günümüzde birbirinden farklı disiplinlerle birlikte anılmıştır. Bu disiplinlerin başında kelâm, felsefe, mantık, fıkıh, usûl, tarih, dinler tarihi, tefsir ve hadis gibi alanlar gelmektedir. Onun gerek müstakil eserlerinde gerekse külliyat niteliğindeki telifatında bu disiplinlere dair fazlaca bilgi ve tartışma yer almaktadır. Yukarıda sayılan disiplinlere İslam Mezhepleri Tarihi'nin de eklenmesi gerekir. Her ne kadar o, tarihte ve günümüzde bu disiplinle ilişkilendirilerek bir fırak müellifi şeklinde nitelendirilmese de bizim iddiamız, bunun tam tersidir. Zira İbn Teymiyye, İslam Mezhepleri Tarihi disiplini ile ilişkilendirilmek ya da bir fırak müellifi olarak anılmak için yapılması gerekenden çok daha fazlasını yapmıştır. İbn Teymiyye'nin belli başlı bazı eserleri, fırak yazıcılığı ve İslam Mezhepleri Tarihi disiplini ile ilişkilendirme gibi hususlar üzerinden ele alındığında çok fazla veriyle karşılaşılır. Onun fırkalarla ilgili müstakil ya da mukayeseye dayalı bilgiler sunması, fırkaların doğuşunu ve yayıldığı bölgeleri ele alması, klasik eserlerde fırka olarak sunulan yapıların gerçekte fırka olup olmadığı ile ilgili tartışmalara girişmesi, fırkaların fıkıh mezhepleri, sûfîlik ve filozoflarla olan ilişkisine temas etmesi, fırkaların görüşlerini kabul ya da red gibi değişkenler üzerinden değerlendirmesi, çok farklı konuları fırkalar üzerinden tartışmaya açması ve adına karşılaştırmalı fırak yazıcılığı denebilecek bir yazım tarzı benimsemesi, bu hususların başında gelmektedir.

İbn Teymiyye'nin yukarıda bahsedilen fırak yazıcılığının temel niteliklerine bakıldığında karşımıza çıkan ilk husus, ilgili fırak yazıcılığının bir fırak ya da makâlât eseri şeklinde kurgulanan metinler üzerinden sunulmamış olmasıdır. Dolayısıyla o, müstakil bir fırak ya da makâlât eseri kaleme almak yerine fırak yazıcılığını belli başlı bazı eserlerinde işlemeyi tercih etmiştir. İkinci olarak bahsedilmesi gereken husus, İbn Teymiyye'nin fırak yazıcılığının bazen fırka ama çoğunlukla konu merkezli olarak kendini göstermiş olmasıdır. Bu doğrultuda bir konu ile

ilgili farklı fırkaların görüşleri, mukayeseli bir biçimde ele alınmıştır. Bazı durumlarda ise meselelere daha geniş bir açıdan bakılarak tartışmalara fıkıh mezhepleri, sūfîlik, felsefe ve tüm bu geleneklerin önemli temsilcileri dâhil edilmiştir. Böylece sanki meselelere fırkalar merkezde olmak şartıyla hicrî sekizinci asra kadar İslam düşünce tarihinde varlık alanı bulmuş olan büyük birikim üzerinden bakılmak istenmiştir. Tüm bunlar yapılırken bazen tarihsel süreçteki değişim ve dönüşüm de söz konusu edilerek özellikle fırkalar arasındaki ilişki ve etkileşim gündeme getirilmiştir. Yine de bu çabanın daha anlamlı bir hale gelmesi adına yer yer fırkalarla ilgili müstakil bilgi verme şeklinde bir yazım tarzının benimsendiği vurgulanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi; İbn Teymiyye; Fırak Yazıcılığı; Makâlât Geleneği; Ehl-i Hadis; Hanbelîlik

About the Book

Heresiography in Ibn Taymiyya

One of the important figures of the Ahl al-Hadith-Hanbali tradition, Ibn Taymiyya (d. 728/1328), as a result of his polemical personality, multifaceted scholarly identity, and extensive intellectual legacy, has been associated both historically and in the present day with various different disciplines. At the forefront of these disciplines are fields such as kalām, philosophy, logic, fiqh, usūl, history, history of religions, tafsir, and hadith. In both his independent works and his corpus-like compilations, there is a great deal of information and discussion regarding these disciplines. The History of Islamic Sects should also be added to the disciplines listed above. Although he has not been characterized as a firqah author associated with this discipline in the past or present, our claim is exactly the opposite. Ibn Taymiyya has done far more than what would be required to be associated with the discipline of the History of Islamic Sects or to be mentioned as an author of firqah.

When some of Ibn Taymiyya's works are examined through aspects such as heresiography and association with the discipline of the History of Islamic Sects, one encounters a great deal of data. His presenting of independent or comparative information about sects, addressing the origins of sects and the regions where they spread, engaging in discussions about whether the structures presented as sects in classical works are actually sects, touching on the relationship of sects with madhabs, Sufism, and philosophers, evaluating the views of sects based on variables such as acceptance or rejection, opening a wide range of topics for discussion through the lens of sects, and adopting a writing style that could be called comparative heresiography are among the foremost aspects of these matters.

When looking at the fundamental characteristics of the heresiography of Ibn Taymiyya mentioned above, the first point that emerges is that the relevant heresiography was not presented through texts structured as a firqah or a maqalat. Therefore, instead of authoring an independent firqah or maqalat work, he preferred to explore the heresiography in certain major works. The second point to be mentioned is that Ibn

Taymiyya's heresiography sometimes manifested in terms of a *firqa* but mostly centered around the topic. In this context, the views of different *firqas* on a topic have been examined in a comparative manner. In some cases, issues have been approached from a broader perspective, incorporating madhabs, Sufism, philosophy, and the significant representatives of all these traditions in the discussions. Thus, it was intended to be viewed as if from the perspective of a major body of knowledge that had found a place in Islamic intellectual history up to the eighth century AH, with *firqas* being central to the matters. While all this was being done, sometimes the change and transformation in the historical process were also considered, and especially the relationship and interaction between *firqas* were brought to the agenda. Nevertheless, it should be emphasized that, in order to make this effort more meaningful, a writing style that occasionally provides independent information about *firqas* has been adopted.

Keywords: History of Islamic Sects; Ibn Taymiyya; Heresiography; Maqalat Tradition; Ahl al-Hadith; Hanbalism

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın çıkış noktası, doktora tezimizde yer verilen bir tespite dayanmaktadır. Bu tespit, İbn Teymiyye'nin adına mukayeseli fırak yazıcılığı diyebileceğimiz konu ve fırka merkezli bir yazım tarzına sahip olduğu yönündedir. İbn Teymiyye'nin imamet ve hilafet tartışmaları bağlamında Şîlik eleştirisini söz konusu ettiğimiz tezimizde beklenenden daha geniş bir çerçeve ile karşılaşılmıştır. İbn Teymiyye'nin imamet ve hilafet konuları ekseninde yer verdiği tartışmalar, zamanla genişleyerek çok sayıda fırkanın birbirinden değişik konular üzerinden ele alındığı bir zeminde kendisine yer bulmuştur. Hatta bazen Şîlik ve imamet-hilafet konuları ile ilgili tartışmalar ikinci planda kalmış ve fırkalar üzerinden seyreden yoğun siyasî, itikadî, kelâmî ve felsefî tartışmalar kendisine yer bulmuştur. Tüm bu tartışmalara yer verirken İbn Teymiyye'nin herhangi bir konu ile ilgili çok sayıda fırkayı ortak, benzer ya da farklı görüşleri üzerinden aynı zamanda mukayeseli bir biçimde ele aldığı fark edilmiştir. Bazı durumlarda ise hem fırkalara ek olarak mezhepler ve sûfliğin hem de tüm bu yapıların önemli temsilcilerinin hatta filozofların bir arada değerlendirildiği görülmüştür. İşte İbn Teymiyye'nin kısaca yer vermiş olduğumuz bu yazım tarzı, önce fırak yazıcılığı diğer bir deyişle fırak-makâlât geleneği ile ilişkilendirilmiştir. Daha sonra ise bunun müstakil bir fırak yazıcılığı olarak görülüp görülemeyeceği, eğer görülecekse ne tür bir fırak yazıcılığı olduğu, özgün ve farklı yönlerinin mahiyeti, gelenekteki benzerlerinden farkı ve İbn Teymiyye'nin bir fırak müellifi olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği gibi soruların peşine düşülmüştür. Elinizdeki çalışma, İbn Teymiyye'nin yer vermiş olduğu bu fırak yazıcılığı ile ilgili yukarıda belirtilen sorulara cevap bulma çabasının bir ürünü olarak vücut bulmuştur.

Bu amaçla ilk olarak çalışmamızın giriş kısmında metnin ilmî kurgu ve kompozisyonunu doğrudan ilgilendiren aynı zamanda usûlün temel unsurları olarak karşımıza çıkan, amaç, önem, kapsam, sınırlılık, kavramsal çerçeve, kaynaklar ve yöntem gibi başlıklar üzerinde durulmuştur. Birinci bölüme geçmeden önce İbn Teymiyye'nin fırak yazıcılığının mümeyyiz vasıfları ve karakteristik unsurları, bazı örnekler ve değerlendirmeler üzerinden genel hatlarıyla ele alınmıştır. Daha sonra tarihte yer edinmiş fırak merkezli yazım tarzını andırır biçimde oluşturulan bölüm başlıklarına geçilmiştir. Çalışmamızı oluşturan üç bölümün birincisinde sırasıyla Hâricîlik, Mürcie, Cehmiyye, Kaderiyye ve Mu'tezile ele alınmıştır. İkinci bölümde Şia, Râfıza, Zeydiyye, İsmâiliyye, Nusayriyye ve İmâmiyye gibi fırakalar, kendisine yer bulmuştur. Üçüncü bölümde ise Ehl-i sünnet, Ehl-i hadis, Küllâbiyye, Eş'arîlik ve Kerrâmiyye başlıkları işlenmiştir. Bu başlıklar altında İbn Teymiyye'nin konu ve fırak merkezli aynı zamanda mukayeseli bir biçimde kendisine yer bulan fırak yazıcılığı, özgün yönleri üzerinden resmedilmeye çalışılmıştır. İbn Teymiyye'nin fırak yazıcılığı ile ilgili elde edilen bulgu, yorum ve değerlendirmeleri içeren sonuç başlığıyla çalışmamız sonlandırılmıştır.

İslam Mezhepleri Tarihi yazıcılığının klasik adıyla fırak-makâlât geleneğinin hicrî VIII. asırda Ehl-i hadis-Hanbelî geleneğe mensup bir ismin fırak yazım tarzı üzerinden örneklemine içeren dahası eserde ortaya koyulan yazım tarzının hem muhtevasını ve usûlünü hem de fırak-makâlât geleneğiyle ilişkisini tartışmaya açan bu eser, çok sayıda ismin katkısıyla ortaya çıkmıştır. Bu katkıdaki en büyük pay, yetişmemde emeği olan başta merhum Prof. Dr. Hasan Onat olmak üzere hocalarıma aittir. Kendilerine şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca metni baştan sona okuyarak çok önemli katkılarda bulunan Doç. Dr. Ümit Toru, Doç. Dr. Gülşen Yağır ve Arş. Gör. Rabia Gülşah Birinci'yi ayrı ayrı anmalıyım. Kitabın basım süreciyle yakından ilgilenen Hü-

seyin Nazlıaydın Bey ve Fecr Yayınları'nın değerli çalışanlarına da teşekkür borçluyum. Yine hayatımın her aşamasında olduğu gibi akademik çalışmalarım da desteğini hissettiğim ve kendisine çok şey borçlu olduğum sevgili ağabeyim Halil İbrahim Akkoyunlu'ya teşekkür ediyorum. En büyük teşekkürü ise bu eserin ortaya çıkış sürecinde yaşadığım sorunları birlikte aşmamı sağlayan, bana her daim güvenerek destek olan ve en zor zamanlarımda yanımda durarak daima ümitvar olmamı sağlayan sevgili eşim hak etmektedir.

İsmail AKKOYUNLU
Ankara 2026

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ix
GİRİŞ	1
Amaç ve Önem	1
Kapsam ve Sınırlılık	6
Kavramsal Çerçeve	13
Kaynaklar	30
Yöntem	38
İbn Teymiyye'nin Fırak Yazıcılığının Karakteristik Unsurları ve Temellendirilmesi	50
 BİRİNCİ BÖLÜM	
HÂRİCİLİK, MÜRCİE, CEHMIYYE, KADERİYYE ve MU'TEZİLE	83
I. Hâricilik ve Mürcie	83
A. Hâricilik	83
B. Mürcie	99
II. Cehmiyye ve Kaderiyye	103
III. Mu'tezile	120
 İKİNCİ BÖLÜM	
ŞİA, RÂFİZA, ZEYDİYYE, İSMÂİLİYYE, NUSAYRİYYE ve İMÂMİYYE	131
I. Şia ve Râfıza	131
A. Şia	131
B. Râfıza	144
II. Zeydiyye, İsmâiliyye, Nusayriyye ve İmâmiyye	173
A. Zeydiyye	173
B. İsmâiliyye ve Nusayriyye	177
C. İmâmiyye	185
 ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
EHL-İ SÜNNET, EHL-İ HADİS, KÜLLÂBİYYE, EŞ'ARİLİK ve KERRÂMİYYE	197

I. Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Hadis	197
II. Küllâbiyye	225
III. Eş'arîlik	229
IV. Kerrâmiyye	236
SONUÇ	241
KAYNAKÇA	249
DİZİN	253